

הואיל ואברהם מלמעלה ויצחק למטה, אתה תהיה
 באמצע ותכלול שלשתם דכתיב תתן אמת ליעקב.
 ומאי אמצע, היינו שלום. והא כתיב תתן אמת
 ליעקב, אמת ושלום חד הוי. כמה דאת אמר (אסתר
 ט) דברי שלום ואמת (ישעיה ט"ל) כי שלום ואמת יהיה
 בימי והיינו דכתיב (ישעיה נ"ח) והאכלתיך נחלת יעקב
 אביך. דהיינו נחלה גמורה דאית ליה תהם"ד והפחד
 והאמת והשלום. ולפיכך אמר (תהלים קי"ח) אבן מאסו
 הבונים היתה לראש פינה.

אבן מאסו אברהם ויצחק שבנו את העולם, היתה
 עתה לראש פינה. ולמה מאסו בה והלא
 נאמר (בראשית כ"ו) עקב אשר שמע אברהם בקולי
 וישמור משמרתתי מצותי חקותי ותורותי. מאי
 משמרתתי, אמר מדת חס"ד. כל ימי היות אברהם

לשון הקודש

שיש לו תהם"ד והפחד והאמת והשלום.
 ולפיכך אמר (תהלים קיח) אבן מאסו הבונים
 היתה לראש פינה.

אבן מאסו – אברהם ויצחק, שבנו את
 העולם, היתה עתה לראש פינה. ולמה
 מאסו בה, והלא נאמר (בראשית כו) עקב
 אשר שמע אברהם בקלי וישמור
 משמרתתי מצותי חקותי ותורותי? מה זה
 משמרתתי? אמרה מדת חסד: שכל ימי

לו, הואיל ואברהם מלמעלה ויצחק
 למטה, אתה תהיה באמצע ותכלול
 שלשתם, שפתיב תתן אמת ליעקב.
 ומהו האמצע? היינו שלום, והרי פתוב
 תתן אמת ליעקב? אמת ושלום הם
 אחד, כמו שנאמר (אסתר ט) דברי שלום
 ואמת, (ישעיה ט"ט) כי יהיה שלום ואמת
 בימי, והיינו שפתיב (שם נח) והאכלתיך
 נחלת יעקב אביך. דהיינו נחלה גמורה

בְּעוֹלָם לֹא הִצְרַכְתִּי אֲנִי לַעֲשׂוֹת מִלְּאֲכָתִי, שְׁהָרִי
 אֲבָרְהָם עָמַד שָׁם בְּמִקְוָמִי. וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמֶרְתִּי, בְּמִדָּה
 זו הִיְתָה מִלְּאֲכָתִי שְׁאֲנִי מִזְכָּה אֶת הָעוֹלָם כְּלוּ וְאֶפִּילוּ
 נִתְחַיְּבוּ, אֲנִי מִזְכָּה אוֹתָם. וְעוֹד מְשִׁיבָם וּמְבִיא
 בְּלִבָּם לַעֲשׂוֹת רָצוֹן אֲבִיהֶם. כֹּל זֶה עָשָׂה אֲבָרְהָם
 וּבְתִיב (בראשית כ"א) וַיִּטַּע אֲשֶׁל בְּבֵאֵר שֶׁבַע. סִידֵר לַחֲמוֹ
 וּמִיָּמִיו לְכֹל בָּאֵי עוֹלָם וְהָיָה מִזְכָּה וּמְדַבֵּר עַל לִפְסָם,
 לְמִי אַתֶּם עוֹבְדִים, עֲבְדוּ אֶת יי אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם
 וְהָאָרֶץ. וְהָיָה דוֹרֵשׁ לָהֶם, עַד שֶׁהָיוּ בָּאִים וְשָׁבִים.

וּמִנְלָן שְׂאֵף הַחַיִּיבִים הָיָה מִזְכָּה, שֶׁנֶּאֱמַר הַמְכַסֶּה
 אֲנִי מֵאֲבָרְהָם וְאֲבָרְהָם הָיָה יְהִיָּה וְגו'. אֵלָּא
 אֲזַכְּהוּ שִׁיבְקֵשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים וַיִּזְכָּה. וְכִי אֶפְשָׁר לוֹמַר
 שְׁלֹא יָדַע הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא יָכֹלוּ לְהַנְצִיל. אֵלָּא
 זְכוּתוֹ קָאָמַר. מִכָּאֵן אָמְרוּ בָּא לִיטָהָר מִסִּיעֵין אוֹתוֹ.

לשון הקודש

וְהָיָה מִזְכָּה וּמְדַבֵּר עַל לִפְסָם: לְמִי אַתֶּם
 עוֹבְדִים? עֲבְדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם
 וְהָאָרֶץ! וְהָיָה דוֹרֵשׁ לָהֶם, עַד שֶׁהָיוּ
 בָּאִים וְשָׁבִים.

וּמִנְלָן לָנוּ שְׂאֵף הַחַיִּיבִים הָיָה מִזְכָּה?
 שֶׁנֶּאֱמַר (שם יח) הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאֲבָרְהָם,
 וְאֲבָרְהָם הָיוּ יְהִיָּה וְגוּמַר. אֵלָּא אֲזַכְּהוּ
 שִׁיבְקֵשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים וַיִּזְכָּה. וְכִי אֶפְשָׁר
 לוֹמַר שְׁלֹא יָדַע הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא

הָיוּ אֲבָרְהָם בְּעוֹלָם לֹא הִצְרַכְתִּי אֲנִי
 לַעֲשׂוֹת מִלְּאֲכָתִי, שְׁהָרִי אֲבָרְהָם עָמַד
 שָׁם בְּמִקְוָמִי. וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמֶרְתִּי - בְּמִדָּה
 זו הִיְתָה מִלְּאֲכָתִי, שְׁאֲנִי מִזְכָּה אֶת
 הָעוֹלָם כְּלוּ, וְאֶפִּילוּ נִתְחַיְּבוּ אֲנִי מִזְכָּה
 אוֹתָם. וְעוֹד מְשִׁיבָם וּמְבִיא בְּלִבָּם
 לַעֲשׂוֹת רָצוֹן אֲבִיהֶם. כֹּל זֶה עָשָׂה
 אֲבָרְהָם, וּבְתִיב (שם כא) וַיִּטַּע אֲשֶׁל בְּבֵאֵר
 שֶׁבַע. סִידֵר לַחֲמוֹ וּמִיָּמִיו לְכֹל בָּאֵי עוֹלָם,

בָּא לִיטָמָא פּוֹתְחִין לוֹ מָאי פּוֹתְחִין לוֹ, אוֹתָן
הַפְּתוּחִים תָּמִיד. מְצוֹתֵי חֻקוֹתֵי וְתוֹרוֹתֵי, אָמַר, הוֹאִיל
וְלֹא חִפְצֵתִי בָּהּ אֲשַׁמּוֹר מְצוֹתֶיהָ. מָאי תוֹרוֹתֵי, אֵלֶּא
אֲפִילוּ הוֹרָאוֹת וּפְלִפּוּלִים שְׁמוּרִים לְמַעַלָּה, הוּא יִדְעֵם
וּפְלִפֵּל וְקִיָּמָם.

וּמָאי מִשָּׁם רוּעָה אֲבָן יִשְׂרָאֵל, הָיוּ אוֹמְרֵי צְדָק
הָעֲלִיּוֹן. וּמָאי הָאֹר הַגָּדוֹל הַצָּפוֹן, הֵינּוּ
סוֹחֶרֶת. וְהָאֲבָן שְׂדֵרָה לְמִטָּה הַיְמָנָה נִקְרְאת דָּר,
וּמָאי הוּא מְדוּ לוֹ, הֵינּוּ חֲמֵשׁ אֲצַבְעוֹת שֶׁל יָד יְמִין:
(עד כאן מההשמטות)

וַיְהִי עֶרְב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד. וַיְהִי עֶרְב מִסְפָּרָא
דְּחֻשָּׁד, וַיְהִי בֹקֶר מִסְפָּרָא דְּאוּר, וּמִנּוּ דְּאֲנּוּן
מִשְׁתַּתְּפִי כְּחֵדָא כְּתִיב יוֹם אֶחָד. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר
מָאי טַעְמָא בְּכָל יוֹמָא וַיּוֹמָא כְּתִיב וַיְהִי עֶרְב וַיְהִי

לשון הקודש

אומר, צְדָק הָעֲלִיּוֹן. ומהו האור הגדול
הצפון? והיננו סחרת. והאבן שְׂדֵרָה
לְמִטָּה הַיְמָנָה נִקְרְאת דָּר, ומה הוא?
מְדוּ לוֹ, הֵינּוּ חֲמֵשׁ אֲצַבְעוֹת שֶׁל יָד יְמִין:
ע"כ מההשמטות.

וַיְהִי עֶרְב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד. וַיְהִי עֶרְב
– מצד החשד. וַיְהִי בֹקֶר – מצד האור.
ומתוך שהם משתתפים כאחד, כתוב
יוֹם אֶחָד. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, מָה הַטַּעַם

יָבִלוּ לְהַנְצִיל? אֵלֶּא זְכוּתוֹ הוּא אָמַר.
מִכָּאן אָמְרוּ, בָּא לְפָהֳר – מְסִיעִין אוֹתוֹ.
בָּא לְטָמָא – פּוֹתְחִים לוֹ. מָה זֶה פּוֹתְחִים
לוֹ? אוֹתָם הַפְּתוּחִים תָּמִיד. מְצוֹתֵי חֻקוֹתֵי
וְתוֹרֹתֵי – אָמַר, הוֹאִיל וְלֹא חִפְצֵתִי בָּהּ,
אֲשַׁמּוֹר מְצוֹתֶיהָ. מָה זֶה תוֹרֹתֵי? אֵלֶּא
אֲפִילוּ הוֹרָאוֹת וּפְלִפּוּלִים שְׁמוּרִים לְמַעַלָּה
הוּא יִדְעֵם וּפְלִפֵּל וְקִיָּמָם.
וְמָה זֶה מִשָּׁם רוּעָה אֲבָן יִשְׂרָאֵל? הָיוּ

בְּקָר. לְמַנְדַּע דְּהָא לִית יוֹם בְּלֵא לִילָה וְלִית לִילָה
בְּלֵא יוֹם וְלֵא אַבְעוֹן לְאַתְפְּרָשָׁא.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי הֵהוּא יוֹם דְּנַפְק אֹר קַדְמָאָה
אַתְפְּשֵׁט בְּכֻלְהוּ יוֹמֵי, דְּכִתִּיב בְּכֻלְהוּ יוֹם.
אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִשְׁמַע דְּכִתִּיב בְּכֻלְהוּ בְּקָר, וְלֵאוּ
בְּקָר אֶלֵא מִסְטָרָא דְאֹר קַדְמָאָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר
יּוֹמָא קַדְמָאָה אָזִיל עִם כְּלָחוּ וְכֻלְהוּ בֵּיהּ, בְּגִין
לְאַתְרוּזָא דְלֵאוּ בְּהוּ פִירוּדָא וְכֻלָּא חַד.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹר, יְהִי (ד"א ל"ג אור) אַתְפְּשֵׁטוּתָא
דְּהָא אֹר לְתַתָּא, וְאֵלִין אַנּוּן מִלְּאַכִּין
דְּאַתְבְּרִיאוּ בְיוֹמָא קַדְמָאָה אִית לוֹן קִיּוּמָא
לְאַתְקִיּוּמָא לְסִטְר יְמִינָא. וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי
טוֹב. אֶת לְאַתְכַּלְלָא אֶסְפַּקְלַרְיָאָה דְלֵא נְהָרָא עִם
אֶסְפַּקְלַרְיָאָה דְנְהָרָא דְאַתְמַר (ד"א ביה) כִּי טוֹב. אָמַר

לשון הקודש

להראות שאין בהם פרווד והכל אחר.
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹר, תְּהִיָּה
הַתְּפִשְׁטוּת הָאֹר הַזֶּה לְמַטָּה, וְאַלְהֵה הֵם
הַמְּלָאכִים שֶׁנִּבְרְאוּ בַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, יֵשׁ
לָהֶם קִיּוּם לְהִתְקַיֵּם לְעַד יְמִינָא. וַיֵּרָא
אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב, אֶת - לְכַלֵּל
אֶת הָאֶסְפַּקְלַרְיָה שֶׁלֹּא מְאִירָה עִם
אֶסְפַּקְלַרְיָה מְאִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בַּזוֹ) כִּי טוֹב.
אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֶת - לְכַלֵּל וְלְהַכְלִיל

בְּכָל יוֹם וַיּוֹם כְּתוּב וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר?
לְדַעַת שְׁהָרֵי אֵין יוֹם בְּלֵי לִילָה וְאֵין לִילָה
בְּלֵי יוֹם, וְלֵא אֶרִיכִים לְהַפְרֵד.
אָמַר רַבִּי יוֹסִי, אוֹתוּ הַיּוֹם שֶׁיֵּצֵא אֹר
רִאשׁוֹן, הַתְּפִשְׁט בְּכָל הַיּוֹמִים, שֶׁכְּתוּב
בְּכֻלָּם יוֹם. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִשְׁמַע
שֶׁכְּתוּב בְּכֻלָּם בְּקָר, וְאֵין בְּקָר אֶלֵא מְעַד
שֶׁל אֹר רִאשׁוֹן. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, יוֹם
רִאשׁוֹן הוֹלֵךְ עִם כְּלָם, וְכֻלָּם בּוּ, בְּדִי

רַבִּי אֶלְעָזָר אֶת לְאֶתְכֵּלְלָא (ד"א לְאֶתְכֵּלְלָא) וְלֹאֲסַגָּאָה כְּלֵהוּ
מְלֹאכִין דְּאֶתְיִין מִסְטָרָא דְאֹר דָּא, וְכְלֵהוּן נְהָרִין
בְּקַדְמֵיתָא בְּקִיּוּמָא שְׁלִים:

יְהִי רְקִיעַ בְּתוּךְ הַמַּיִם, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּהֵא
אֶתְפָּרְשׁוּ מִיּוֹן עֲלָאִין מִמִּיּוֹן תַּתְּאִין. רְקִיעַ
פְּשִׁיטוּתָא דְמִיּוֹן וְהָא אֶתְמַר. וְיְהִי מְבַדִּיל בֵּין מִיּוֹן
עֲלָאִין לְתַתְּאִין:

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרְקִיעַ. בְּסִגְיָא עֲלָאָה. וְיְהִי רְקִיעַ
לָא בְּתִיב, אֶלָּא וַיַּעַשׂ, דְּאֶסְגִּי לִיה בְּרַבּוּ סִגְיָא.
אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּשֵׁנִי אֶתְפָּרִי גִיהֶנֶם לְחִיבֵי עֲלָמָא,
בְּשֵׁנִי אֶתְפָּרִי מַחְלֻקָתָא. בְּשֵׁנִי לָא אֲשַׁתְּלִים בִּיה
עֲבִידְתָּא, וּבְגִין כֶּךָ לָא כְּתִיב בִּיה כִּי טוֹב, עַד דְּאֶתָּא
יוֹם תְּלִיתָאָה וְאֲשַׁתְּלִים בִּיה עֲבִידְתָּא, בְּגִין כֶּךָ כִּי
טוֹב תִּירִי זְמַנִּי, חַד עַל אֲשַׁלְמוֹת עֲבִידְתָּא דְיוֹם שֵׁנִי,
וְחַד לְגַרְמִיָּה. בְּיוֹם תְּלִיתָאִי אֶתְתַּקֵּן יוֹם שֵׁנִי וְאֶתְפָּרֵשׁ

לשון הקודש

ולרבות את כל המלאכים שבאים מצד האור הזה, וכלם מאירים כבתחלה בקיום שלם.
ויהי רקיע בתוך המים. אמר רבי יהודה, בזה נפרדו מים עליונים ממים תחתונים. רקיע – התפשטות המים, והרי נאמר. ויהי מבדיל – בין מים עליונים לתחתונים.
וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרְקִיעַ – בְּמַעְלָה עֲלִיוֹנָה. וְיְהִי רְקִיעַ לָא כְּתוּב, אֶלָּא וַיַּעַשׂ, שֶׁהַגְּדִיל אוֹתוֹ בְּגַדְלוֹת רַבָּה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בְּשֵׁנִי נִבְרָא גִיהֶנֶם לְרִשְׁעֵי הָעוֹלָם. בְּשֵׁנִי נִבְרָאָה מַחְלָקָתָא. בְּשֵׁנִי לָא נִשְׁלַם, בּוֹ הַמַּעֲשֵׂה, וְלִכְּנָן לָא כְּתוּב כּוּ כִּי טוֹב, עַד שֶׁבָּא יוֹם שְׁלִישִׁי וְנִשְׁלַם בּוֹ הַמַּעֲשֵׂה. מִשׁוּם כֶּךָ כִּי טוֹב פְּעֻמִּים, אַחַד עַל

בִּיה מַחְלוּקֶת. וּבִיה אֲשֶׁת־לִימוֹ רַחֲמֵי עַל חַיִּיבֵי גֵיחֵנָם.
בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה מִשְׁתַּפְּכִין שְׂבִיבִין דְּגֵיחֵנָם. בְּגִינֵי כֶּךָ
אֲתַכְּלִיל בִּיה יוֹם שְׁנֵי וְאֲשֶׁת־לִים בִּיה.

רַבִּי חֲזִיא הָוּה יְתִיב קַמִּיה דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, אָמַר לִיה
הָאֵי אֹר אֹר בְּיוֹם רֵאשׁוֹן וְחֶשֶׁךְ בְּיוֹם שְׁנֵי
וְאֲתַפְּרְשׁוּ מִיָּא וּמַחְלוּקֶת הָוּה בִּיה, אֲמַאי לָא
אֲשֶׁת־לִים בְּיוֹם רֵאשׁוֹן דְּהָאֵי יְמִינָא כְּלִיל לְשִׁמְאֵלָא,
אָמַר לִיה עַל דָּא הָוּה מַחְלוּקֶת, וְתְּלִיתָאָה בְּעֵי
לְמִיעַל בִּינֵיהוּ לְאַכְרַעָא וְלֵאסְנָאָה בְּהוּ שְׁלָם:

תַּדְרֵשָׁא הָאָרְצַ דְּשָׂא, אֲתַחֲבֵרוּתָא דְּמִיִּין עֲלָאִין
בְּתַתָּאִין לְמַעַבְד פִּירִין. מִיִּין עֲלָאִין (ד"א פִּרִין
וְרַבִּין) וְעַבְדֵי אִיבִין, וְתַתָּאֵי קָרְאִין לֹון לְעֲלָאִין בְּנוֹקְבָא
לְגַבֵּי דְכוּרָא, בְּגִין דְּמִיִּין עֲלָאִין דְּכוּרִין וְתַתָּאֵי נוֹקְבִין.

לשון הקודש

כולל את השמאל? אמר לו, על זה היתה מחלוקת, ושלישי רצה להכנס ביניהם להכריע ולהרבות בהם שלום.

תדרשא הארץ דשא - התחברות של מים עליונים בתחתונים לעשות פרות. מים עליונים וד"א פרים ורבין ועושים פרות, והתחתונים קוראים להם לעליונים בנקבה לזכר, משום שמים עליונים זכריים, ותחתונים נקביים.

השלמת המעשה של יום שני, ואחד לעצמו. ביום השלישי התמקן היום השני ונגדלה בו מחלוקת, ובו השתלמו רחמים על רשעי הגיחנם. ביום השלישי משתפכים שלהבות הגיחנם. משום כך נכלל בו שני ונשלם בו.

רבי חזיא היה יושב לפני רבי שמעון. אמר לו, אור זה ביום ראשון, וחשך ביום שני, ונפרדו המים ומחלוקת היתה בו, למה לא נשלם ביום הראשון, שהרי זמין

רבי שמעון אמר כל דא הוא לעילא והוא לתתא.
 אמר רבי יוסי אי תכי אלהים דקא אמרן (ד"א
 אמר) מאן אלהים, (ד"א ליג אלא אלהים סתם) אלהים חיים
 לעילא, ואי תימא לתתא אלהים סתם. אלא לתתא
 איהו תולדות, (דף מו ע"ב) כמה דאת אמר אלה תולדות
 השמים והארץ בהבראם ואמרינן בה' בראם, וההוא
 (ס"א דלעילא) לעילא אבהן וכלא הוא איהו עבדתא,
 ועל דא ארעא עבדת תולדות, דהא היא מתעברא
 כנוקבא מן דכורא.

רבי אלעזר אמר כל חילין הוו בארעא ולא אפיקת
 חילהא ואנון תולדותיה עד יום (תמישי) הששי
 דכתיב תוצא הארץ נפש חיה, ואי תימא והא כתיב
 ותוצא הארץ דשא. אלא אפיקת תקון חילהא
 לאתישבא בדקא יאות וכלא הוה גניז בה עד

לשון הקודש

העשיה, ועל זה הארץ עושה תולדות,
 שהרי היא מתעפרת כנוקבה מן הזכר.
 רבי אלעזר אמר, כל העבאות היו
 בארץ, ולא הוציאה את פחה, והם
 תולדותיה, עד יום ותמישי הששי,
 שכתוב תוצא הארץ נפש חיה. ואם
 תאמר, והרי כתוב ותוצא הארץ דשא?
 אלא הוציאה תקון בחותיה כדי
 להתישב פראוי, והכל הנה גניז בה עד

רבי שמעון אמר, כל זה הוא למעלה
 והוא למטה. אמר רבי יוסי, אם כן,
 אלהים שאמרנו וד"א אמרו מי האלהים?
 וד"א אלא אלהים סתם אלהים חיים למעלה.
 ואם תאמר אלהים למטה סתם, אלא
 למטה הוא תולדות, כמו שנאמר אלה
 תולדות השמים והארץ בהבראם.
 ואמרנו בה' בראם. ואותו ושלמעלה
 למעלה אביהם של הכל הוא, היא